

3 V

Święto Narodowe Trzeciego Maja

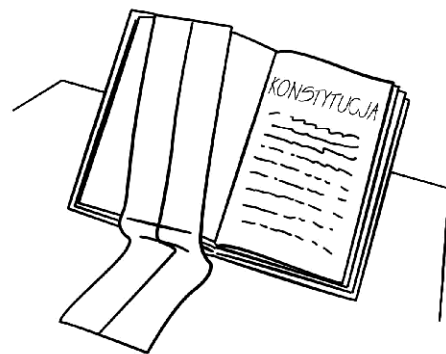
Święto Narodowe Trzeciego Maja to święto państwowe, które obchodzone jest w rocznicę uchwalenia w 1791 roku Konstytucji 3 maja Rzeczypospolitej Obojga Narodów (czyli Polski i Litwy połączonych unią). Konstytucja to podstawowy zbiór praw obowiązujących w danym państwie, a ta uchwalona 3 maja 1791 roku miała szczególne znaczenie. Uważa się, że była ona pierwszą w Europie i drugą na świecie, po konstytucji amerykańskiej z roku 1787, nowoczesną i demokratyczną konstytucją.

Konstytucja 3 maja była odpowiedzią na fatalną sytuację wewnętrzną i międzynarodową naszego kraju. Powszechnie nadużywano wówczas prawa *liberum veto* (znaczy: nie pozwalam), dzięki któremu każdy poseł mógł w dowolnej chwili zerwać obrady sejmu. Wystarczyło, że krzyknął „Liberum veto!”, protestując przeciwko jakiejś uchwale i nawet nie miał obowiązku uzasadniać swojego sprzeciwu. To doprowadziło do upadku Polski - kraju, który 150 lat wcześniej był jedną z największych potęg europejskich. Osłabione państwo stało się łatwym łupem dla państw sąsiednich.

5 lipca 1772 przedstawiciele Rosji, Prus i Austrii podpisali akt pierwszego rozbioru Polski. Zaborcy zajęli znaczną część kraju oraz zażądali podpisania przez Sejm aktu rozbiorowego. W przypadku braku zgody Sejmu grozili dalszymi rozbiorami i pod tę presją oraz za zgodą króla Stanisława Augusta Poniatowskiego, Sejm ratyfikował, czyli zatwierdził ten akt. Tak oto na długie lata Polska przestała być wolnym krajem. Polacy jednak nigdy nie pogodzili się z niewolą, ciągle pracowali nad zmianą praw, które wzmocniłyby państwo od wewnątrz. Wstępny projekt nowej konstytucji opracowali przy udziale króla wielcy patrioci: Stanisław Małachowski, Ignacy Potocki i Hugo Kołłątaj.

Nowa konstytucja była gotowa na początku maja 1791 roku. Obrady i przyjęcie Konstytucji odbyły się w tajemnicy, wielu posłów przybyło po kryjomu. Zamek Królewski w Warszawie, będący miejscem obrad, był mocno strzeżony przez Gwardię Królewską i oddziały

wojskowe pod wodzą księcia Józefa Poniatowskiego, który przebywał w izbie sejmowej, ochraniając tron królewski. Projekt uchwalenia nowej ustawy wzbudził wielkie protesty jej przeciwników, zwolenników Rosji, Austrii i Prus. O samym przyjęciu konstytucji bez jej czytania przesądził przypadek. Otóż poseł Michał Zabiełło wezwał do przyjęcia konstytucji, a króla do jej zaprzysiężenia. Władca podniósł rękę na znak, że chce zabrać głos, co zostało zrozumiane jako gotowość

Stanisława Augusta Poniatowskiego do złożenia przysięgi. Król złożył więc przysięgę na ręce biskupa krakowskiego Feliksa Turskiego i Konstytucja została przyjęta tego dnia przytłaczającą większością głosów, co spotkało się z owacją tłumu zgromadzonego przed zamkiem.

Konstytucja 3 maja była niezwykle ważna dla naszego kraju i - jak się później okazało - dla całej Europy. Ujęta była w 11 artykułach. Wprowadzała dla mieszczan i szlachty prawo powszechnej niepodległości i podział władzy na ustawodawczą (dwuizbowy parlament), wykonawczą (król) i sędziowską. Konstytucja ograniczała przywileje uboższej szlachty, natomiast chłopów oddawała pod opiekę państwa. Był to pierwszy krok w kierunku zniesienia poddaństwa chłopów i nadania praw wyborczych tej największej i najbardziej wyzyskiwanej klasie społecznej.

Konstytucja usunęła niektóre przyczyny słabości naszego kraju, między innymi liberum veto. By wzmocnić jedność i bezpieczeństwo Rzeczypospolitej, Konstytucja zniósła Unię Polsko-Litewską, jednocząc w zamian oba kraje w jedno państwo. Zmieniała zasady wyboru króla – nie mogła nim zostać dowolna osoba, a jedynie ktoś z tej samej dynastii, kto dziedziczył tron po swoim krewnym. Miało to zmniejszyć wpływ obcych mocarstw na wybór następcy tronu. Konstytucja przewidywała co dwa lata zebrania sejmu: zwyczajne oraz nadzwyczajne w razie narodowej potrzeby. Władza wykonawcza spoczywała w rękach rady królewskiej, która nosiła nazwę Straży Praw. Każdy akt prawny wydany przez króla wymagał zatwierdzenia odpowiedniego ministra.

Konstytucja obowiązywała tylko przez rok, zanim została obalona przez jej przeciwników wspomaganych rosyjską armią carską. Wiadomo było, że Rosji nie będzie podobać się jakiegokolwiek wzmocnienie Rzeczypospolitej, więc caryca Katarzyna nakazała swoim sprzymierzeńcom: Ksaweremu Branickiemu, Stanisławowi Szczęsnemu Potockiemu i Sewerynowi Rzewuskiemu, aby wydali specjalny manifest. Manifest ten obwieszczał powstanie antyrządowej konfederacji (konfederacja = stowarzyszenie szlachty), która opowiedziała się za starym ustrojem państwa. Była to tak zwana konfederacja targowicka

(od nazwy miejscowości Targowica, gdzie oficjalnie ogłoszono ten akt). Konfederacja targowicka stała się symbolem zdrady narodowej. Do dziś zamiast „zdrada” mówimy czasem „Targowica”. Rozpoczęła się wojna polsko – rosyjska, w czasie której wojsko rosyjskie wzięło górę nad małą armią polską.

Tymczasem król, wbrew wcześniejszym deklaracjom obrony konstytucji, już w lipcu 1792 roku skapitulował i ogłosił swoje przystąpienie do Targowicy. Ta decyzja skompromitowała monarchę i pozwoliła na drugi akt rozbioru Polski. Na początku 1793 roku Rosja i Prusy podpisały traktat, na mocy którego Prusy dostały resztę Wielkopolski i Kujaw, Mazowsze północne z Gdańskiem i Toruniem. Rosja wzięła resztę ziem dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego i Ukrainy. To był potężny cios i wielka katastrofa dla naszego kraju. Z ogromnego do niedawna państwa zostały zaledwie skrawki. Ale Polacy zdobyli się na jeszcze jeden wysiłek w obronie Konstytucji 3 maja. Tym razem na czele powstańczego zrywu stanął generał Tadeusz Kościuszko, bohater wojny z roku 1792, który wcześniej wstąpił się w amerykańskiej wojnie o niepodległość. Nierówne walki zakończyły się niepowodzeniem i w roku 1795 dokonano trzeciego rozbioru Polski. Kraj nasz na długie lata przestał istnieć na mapie politycznej świata.

Mimo ciężkiej sytuacji państwa i jego rozbiorów, pamięć o Konstytucji przez kolejne pokolenia pomagała podtrzymywać polskie dążenia do niepodległości i stworzenia wolnego kraju.

Już 5 maja 1791 roku dzień 3 maja został uznany Świętem Konstytucji 3 Maja. Obchody tego święta były zakazane podczas rozbiorów. Po uzyskaniu niepodległości w 1918 roku, rocznica Konstytucji 3 maja została uznana za święto narodowe. W czasie II wojny światowej Święto Konstytucji 3 Maja zostało zabronione przez Niemców i Rosjan okupujących Polskę. Po II wojnie światowej obchodzono je do 1946 roku, kiedy to w wielu miastach doszło do demonstracji antyrosyjskich. Od tego czasu władze komunistyczne zabroniły publicznego świętowania, a próby manifestacji były tłumione przez milicję. Święto oficjalnie zostało zniesione ustawą z 1951 roku o dniach wolnych od pracy. Do roku 1989 w dniu 3 maja często dochodziło w Polsce do protestów oraz demonstracji antyrządowych i antykomunistycznych. Po zmianie ustroju, od roku 1990, Święto Konstytucji 3 Maja należy do najbardziej uroczystie obchodzonych polskich świąt. W roku 2007 również na Litwie po raz pierwszy obchodzono Święto Konstytucji 3 Maja w hołdzie dla tego ważnego dla Polaków i Litwinów dokumentu.

